

บทความที่ :
Article : **16**

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้าง
และจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505
ในจังหวัดร้อยเอ็ด

*The Model Development of People's Participation in
Constructing and Establishing Temples According to
the Sangha Act B.E. 2505 in Roi Et Province*

กฤติญา สุขเพิ่ม*

Kittaya Sukperm*

* คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด [Faculty of Laws and Politics,
Roi Et Rajabhat University]; E-mail; rakray01@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและการจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 อำนาจและหน้าที่รวมทั้งการทำงานเชิงบูรณาการขององค์กรภาครัฐและประชาชนที่มีต่อการการสร้างและการจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และเพื่อเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและการจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งทำการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) จากบุคลากรในหน่วยงานที่มีอำนาจและหน้าที่ต่อการสร้างและจัดตั้งวัดตามกฎหมาย ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และสำนักงานจังหวัด รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 คน นอกจากนี้ทำการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยพิจารณาผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและจัดตั้งวัดตามกฎหมาย ได้แก่ นักวิชาการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไวยาวัจกร ผู้ประกอบการ และประชาชน จำนวน 12 คน ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การสร้างและจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในจังหวัดร้อยเอ็ดมีปัญหาในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและการขาดการบูรณาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานรัฐ จึงควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการสร้างและจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยสามารถบูรณาการการทำงานร่วมกันได้ในจังหวัดร้อยเอ็ด

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน; การจัดตั้งวัด; พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

Abstract

This research was aimed to study problems of public participation in constructing and establishing temples according to the Sangha Act B.E. 2505 in Roi Et Province and powers, duties, and integrated work between government organizations and people towards the construction and establishment of temples under the Sangha Act B.E. 2505. It was also aimed to propose a model of public participation in the construction and establishment of temples according to the Sangha Act B.E. 2505 in Roi Et Province. An in-depth interview was conducted among a total of 5 officers, whose legal power and authority concern constructing and establishing temples according to the law, from the National Office of Buddhism, the Roi Et Provincial Office of Buddhism, and the Governor's Office. A focus group discussion was administered among 12 key informants, who were legal experts and experienced in the construction and establishment of legal temples, including academics, subdistrict headmen, village headmen, churchwardens, entrepreneurs, and people in Roi Et. It was found that the construction and establishment of temples according to the Sangha Act B.E. 2505 in Roi Et Province had problems in terms of public participation and lack of integration among government agencies. Therefore, opportunities should be given to the public to share opinions on the construction and establishment of temples according to the act and to build integration to work together in Roi Et Province.

Keywords: People's Participation; Establishing Temples; The Sangha Act B.E. 2505

บทนำ

ในทางพระพุทธศาสนาวัดถือเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญต่อพุทธศาสนิกชนทั่วไป เป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ไปสู่ชุมชน รวมทั้งเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญ บำเพ็ญกุศลตั้งแต่เกิดจนถึงตาย และเป็นสถานที่สงเคราะห์ทางจิตใจให้แก่ประชาชน จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 57 กำหนดให้รัฐต้องอนุรักษ์ พื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณี อันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย (ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) และแผนการอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่างๆ ภายใต้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 49/2559 ปีงบประมาณ 2560 – 2564 ที่ถือเป็นนโยบายรัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการกำหนดมาตรการและกลไกที่กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่ หลักธรรมที่ถูกต้อง (3) อุปถัมภ์ศาสนา (4) คุ้มครองป้องกันการบ่อนทำลายศาสนา (5) ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือระหว่างศาสนาและ (6) สร้างการรับรู้และความเข้าใจในกิจการศาสนา (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2559) ซึ่งยุทธศาสตร์ดังกล่าวเป็นการขับเคลื่อนการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนาเป็นการมีส่วนร่วมในการอุปถัมภ์และคุ้มครองศาสนาอย่างกว้างขวางมุ่งให้เกิดกระบวนการบูรณาการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ทั้งฉบับกับทุกภาคส่วนของสังคมโดยกระจายการส่งเสริมศาสนาไปสู่พื้นที่โดยยึดหลักพัฒนาพื้นที่ตามภารกิจและการมีส่วนร่วมให้จังหวัดเป็นพื้นที่ในการขับเคลื่อนและเชื่อมโยงจากระดับประเทศสู่ระดับพื้นที่ชุมชนและใช้องค์ความรู้และกลไกภาคีเครือข่ายเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานในทุกระดับจนถึงระดับพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น จะเห็นได้ว่ารัฐมีหน้าที่ต่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องต่อการทำนุบำรุงพุทธศาสนาโดยการสร้างวัดและจัดตั้งวัดขึ้นในพระพุทธศาสนาจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องดำเนินการตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และมีกฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทาน วิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559 ซึ่งออก ตามความในมาตรา 32 วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในหมวด 1 เรื่อง การสร้างวัด และหมวด 2 เรื่องตั้งวัดที่กำหนดรายละเอียดที่เป็นวิธีการปฏิบัติ ไว้ ได้แก่ การกำหนดเนื้อที่ดินในการสร้างวัดมีไม่น้อยกว่า 6 ไร่ โดยเป็นสถานที่พำนัก ของพระภิกษุสงฆ์และการประกอบศาสนกิจซึ่งเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นไม่ น้อยกว่า 1,000 คน ซึ่งมีเหตุผลสนับสนุนได้ว่า เมื่อตั้งวัดขึ้นแล้วจะได้รับการทำนุบำรุง ส่งเสริมจากประชาชน การตั้งห่างจากวัดอื่นไม่น้อยกว่า 2 กิโลเมตร โดยมีจำนวนเงิน และสัมภาระที่จะใช้ในการสร้างวัดรวมกันต้องไม่น้อยกว่าสองแสนบาท (ราชกิจจา นุเบกษา, กฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การ ขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการย้ายวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ.2559) แต่ขณะเดียวกันจังหวัดร้อยเอ็ดมีวัดที่เป็นนิติบุคคลจำนวน 1,537 วัด ซึ่ง สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ดยังขาดแผนงานในการสนับสนุนความรู้ความ เข้าใจต่อการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายอื่นที่ เกี่ยวข้องต่อการสร้างและจัดตั้งวัดตามกฎหมายโดยยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในพื้นที่ที่จะมีส่วนต่อการสร้างและจัดตั้งวัด เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่ จะสร้างและจัดตั้งวัดเป็นกระบวนการที่เสริมพลังความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน อีกทั้งยัง ขาดหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เป็นเหตุผลสนับสนุนได้ว่าเมื่อตั้งวัดขึ้นแล้วจะได้รับการ ทำนุบำรุงส่งเสริมจากประชาชน อีกทั้งอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ จะบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานในระดับส่วนกลางต่อการสร้างและจัดตั้งวัด เพื่อที่จะสนับสนุนส่งเสริมได้อย่างเหมาะสมต่อไป จึงมีความจำเป็นที่จะศึกษาการ พัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและการจัดตั้งวัดตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและการจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อศึกษาอำนาจและหน้าที่รวมทั้งการทำงานเชิงบูรณาการขององค์กรภาครัฐและประชาชนที่มีต่อการการสร้างและการจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ในจังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและการจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีการศึกษา

บทความนี้เป็นการศึกษาวิจัยทางเอกสาร ข้อมูลปฐมภูมิที่มาจากพระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ประกาศและเอกสารที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลทุติยภูมิจากงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ และตำรากฎหมายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นงานวิจัยวิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ ความเห็นของนักวิชาการ แล้วนำมาวิเคราะห์เรียบเรียงและอ้างอิงประกอบเนื้อหาและค้นหาถึงปัญหาการสร้างและจัดตั้งวัดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการศึกษาโดยการหาข้อเท็จจริงจากสถานการณ์ (Fact research) โดยใช้เครื่องมือในการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) โดยพิจารณาผู้ให้ข้อมูล (Key informant) จากบุคลากรในหน่วยงานที่มีอำนาจและหน้าที่ต่อการสร้างและจัดตั้งวัดตามกฎหมาย ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด และสำนักงานจังหวัด รวมทั้งสิ้นจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบข้อค้นพบจากข้อมูลทุติยภูมิและศึกษาประเด็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาของการสร้างและจัดตั้งวัดตามกฎหมาย นอกจากนี้ทำการสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยพิจารณาผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางกฎหมายและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและจัดตั้งวัดตามกฎหมาย ได้แก่ นักวิชาการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไวยาวัจกร ผู้ประกอบการ และประชาชน จำนวน 12 คน ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อยืนยันถึง

ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและการจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 จนได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยนี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนามโดยวิธีการลงพื้นที่ศึกษาจริงเริ่มจากการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-dept interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมมาวิเคราะห์โดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ซึ่งได้จากการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ที่มีการจดบันทึกไว้จากสิ่งที่ป็นรูปธรรมจากพื้นที่ศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาจากข้อมูลซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร และตรวจสอบข้อมูลและผลการวิเคราะห์โดยคณะผู้วิจัย โดยมีระยะเวลาในการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนตุลาคม 2561 ถึงเดือนพฤษภาคม 2562

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

การสร้างและจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505

1. ประเภทของวัด

ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 (ราชกิจจานุเบกษา,พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505) กำหนดว่าวัดมีสองอย่าง

(1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

(2) สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

จะเห็นได้ว่า วัดจึงเป็นนิติบุคคล โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

2. การสร้างวัดตามกฎหมาย

มาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า “การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกวัด และการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง” (ราชกิจจานุเบกษา, กฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559, 2560)

ดังนั้น การจะสร้างวัดขึ้นในพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องเป็นวัดโดยสมบูรณ์มีเขตวิสุงคามสีมาที่ได้รับพระราชทานเพื่อพระสงฆ์กระทำการสังฆกรรมได้ตามพระธรรมวินัย จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ขั้นตอน และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559 ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 หมวด 1 การสร้างวัด หมวด 2 การตั้งวัด และหมวด 6 การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา โดยมีหลักเกณฑ์และขั้นตอนดังต่อไปนี้

3. หลักเกณฑ์การขออนุญาตสร้างวัด

หลักเกณฑ์การขออนุญาตสร้างวัด มีดังต่อไปนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, กฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559, 2560)

(1) ที่ดินที่ใช้เป็นสถานที่สร้างวัดต้องมีเนื้อที่ไม่น้อยกว่าหกไร่ โดยเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินตามกฎหมายทำหนังสือสัญญาตกลงยกที่ดินให้สร้างวัด ไว้กับนายอำเภอ และเจ้าพนักงานที่ดินอำเภอ แสดงความประสงค์จะยกที่ดินให้เพื่อใช้สร้างวัดกรณีที่ดินที่จะให้สร้างวัดเป็นที่ดินของทางราชการ ต้องผ่านขั้นตอนการขอใช้ที่ดินจนถึงส่วนราชการผู้ดูแลรักษาที่ดินนั้น ออกหนังสืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อสร้างวัดก่อน แล้วจึงจะใช้ หนังสืออนุญาตให้ใช้ที่ดินดังกล่าวแทนเอกสารแสดงสิทธิในที่ดิน ประกอบเรื่องเสนอขออนุญาตสร้างวัด ตั้งวัด ได้โดยอนุโลม

(2) เป็นสถานที่ที่สมควรเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์และการประกอบศาสนกิจ

(3) เป็นประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นไม่น้อยกว่าหนึ่งพันคน

- (4) มีเหตุผลที่สนับสนุนได้ว่า เมื่อตั้งวัดขึ้นแล้วจะได้รับการทำนุบำรุงส่งเสริมจากประชาชน
- (5) ตั้งอยู่ห่างจากวัดอื่นไม่น้อยกว่าสองกิโลเมตร
- (6) จำนวนเงินและสัมภาระที่จะใช้ในการสร้างวัดรวมกันต้องไม่น้อยกว่าสองแสนบาท

ในกรณีที่มีความจำเป็นตามสภาพแห่งท้องที่ ผู้ขออนุญาตสร้างวัดจะขอยกเว้นหลักเกณฑ์ตาม (1) (3) หรือ (5) ก็ได้ โดยต้องระบุเหตุผล ความจำเป็น และประโยชน์ที่ประชาชนในท้องถิ่นจะได้รับจากการสร้างวัดนั้นประกอบไว้กับคำขอสร้างวัดด้วย จะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์การขออนุญาตสร้างวัดเกี่ยวข้องกับที่ดินที่ใช้เป็นสถานที่สร้างวัดต้องมีขนาดไม่น้อยกว่า 6 ไร่ โดยเป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิไม่ว่าจะเป็นที่ดินที่โฉนดหรือมีสิทธิครอบครอง ส่วนที่ดินของทางราชการต้องต้องผ่านขั้นตอนการขอใช้ที่ดินจนถึงส่วนราชการผู้ดูแลรักษาที่ดินนั้น ออกหนังสืออนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อสร้างวัดก่อนแล้วจึงจะใช้หนังสืออนุญาตให้ใช้ที่ดินดังกล่าวแทนเอกสารแสดงสิทธิในที่ดิน ประกอบเรื่องเสนอขออนุญาตสร้างวัด ตั้งวัด ได้ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับสถานที่เหมาะสมสำหรับเป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เป็นประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่า 1,000 คน อีกทั้งมีเหตุผลสนับสนุนได้ว่าจะได้รับการทำนุบำรุงส่งเสริมจากประชาชน โดยต้องอยู่ห่างจากวัดอื่นไม่น้อยกว่า 2 กิโลเมตร และวัดต้องมีจำนวนเงินและสัมภาระที่จะใช้ในการสร้างวัดรวมกันต้องไม่น้อยกว่า 200,000 บาท

4. การจัดตั้งวัดตามกฎหมาย

การตั้งวัดเป็นกระบวนการเพื่อทำให้วัดที่ได้รับอนุญาตให้สร้างขึ้นเป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย มาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งในการดำเนินการจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559 ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 หมวด 2 การตั้งวัด โดยวัดที่ตั้งเพื่อให้เป็นวัดที่ถูกต้องจะต้องผ่านการได้รับการอนุญาตให้สร้างวัด แล้วจึงดำเนินการ

ขออนุญาตตั้งวัด (ราชกิจจานุเบกษา, กฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559, 2560)

5. หลักเกณฑ์การขออนุญาตตั้งวัด

การตั้งวัดตามหลักเกณฑ์ทางกฎหมายจะสามารถทำได้หากได้รับอนุญาตสร้างวัดโดยได้รับหนังสืออนุญาตสร้างวัดซึ่งผ่านความเห็นชอบและพิจารณาจากหน่วยงานรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ นายอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัด โดยความถูกต้องและครบถ้วนตามหลักเกณฑ์การสร้างวัดที่กำหนดในข้อ 5 ข้อ 6 ข้อ 7 และข้อ 8 แห่งกฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559 ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 มีหลักเกณฑ์ทางกฎหมายดังนี้

(1) ผู้ยื่นขออนุญาตสร้างวัดได้รับหนังสืออนุญาตสร้างวัดโดยผ่านการพิจารณาและเห็นชอบจากหน่วยงานรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องต่อไปนี้

(ก) เรื่องที่ดิน วัดต้องตั้งอยู่ในที่ดินที่มีเนื้อที่ติดต่อกันเป็นผืนเดียวกันไม่น้อยกว่า 6 ไร่ โดยไม่มีทางสาธารณะ หรือลำคลองกั้นกลาง และต้องไม่เป็นที่ดินสาธารณะประโยชน์หรือที่หลวงหวงห้าม

(ข) กรณีเป็นที่ดินของเอกชน เจ้าของที่ดินจะต้องทำหนังสือสัญญายกที่ดินให้สร้างวัด และโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินให้วัด เมื่อได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดแล้ว

(ค) หากเป็นที่ดินของทางราชการ จะต้องผ่านขั้นตอนการขอใช้ที่ดินของทางราชการเพื่อสร้างวัด จนได้รับหนังสืออนุญาตให้ใช้ที่ดินเพื่อสร้างวัดจากส่วนราชการ ผู้ดูแลรักษาที่ดินนั้นๆ ก่อน

(ง) แผนผังแสดงอาคารเสนาสนะและสิ่งปลูกสร้าง ให้แสดงขนาดและตำแหน่งอาคารต่าง ๆ ที่ได้สร้างขึ้นแล้วและที่จะสร้างขึ้นในอนาคต ทุกรายการให้ถูกต้องตามความเป็นจริง โดยขอบเขตของที่ดินในแผนผัง ต้องมีรูปและขนาด ตรงตามรูปแผนที่แนบท้ายหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินที่ใช้สร้างวัด มีมาตราส่วนและเครื่องหมายทิศประกอบ เพื่อสะดวกในการตรวจสอบและเป็นประโยชน์ในการพัฒนา

วัดในโอกาสต่อไป

(จ) แผนที่ตั้งวัดให้แสดงจุดที่ตั้งวัด พร้อมกับระบุชื่อบ้าน ชื่อวัดที่อยู่ข้างเคียง โดยรอบเส้นทางคมนาคมติดต่อกับวัดที่ขออนุญาต กำหนดระยะทางและแสดงเครื่องหมายทิศไว้ด้วย โดยให้จัดทำเป็นแบบพิมพ์เขียว

(ฉ) วัดที่ขอตั้งต้องอยู่ห่างจากวัดอื่นที่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่น้อยกว่า 2 กิโลเมตร เว้นแต่มีเหตุจำเป็นก็ให้ชี้แจงเหตุผลประกอบ

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและการจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 อำนาจและหน้าที่รวมทั้งการทำงานเชิงบูรณาการขององค์กรภาครัฐและประชาชนที่มีต่อการการสร้างและการจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และเพื่อเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและการจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ในจังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

1. ปัญหาของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พบว่า การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยการการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลพบว่า “สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดที่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการรับคำขอสร้างวัดตามกฎหมายไม่ได้ให้ข้อมูลต่อผู้ยื่นคำขอสร้างวัดตามกฎหมายว่ามีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต่อการสร้างวัดอย่างไรบ้าง” (นักพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่าม่วง จังหวัดร้อยเอ็ด,สัมภาษณ์,2562) อีกทั้งผู้นำชุมชนของพื้นที่ที่จะดำเนินการยื่นคำขอสร้างวัดตามกฎหมายควรให้โอกาสแก่ประชาชนทุกคนในพื้นที่ได้มีโอกาสรู้ข้อมูลของวัดที่จะสร้างว่ามีความต้องการให้ดำเนินการสร้างวัดตามกฎหมายหรือไม่ อย่างไร (เจ้าคณะตำบลธานี อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด,สัมภาษณ์,2562) และหากผู้ยื่นคำขอสร้างวัดตามกฎหมายโดยผ่านผู้นำชุมชนในพื้นที่ไม่มีความรู้ทางด้านเทคนิคของการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างแล้วย่อมไม่เกิดความสำเร็จขึ้นได้ โดยในกฎกระทรวงดังกล่าวไม่มีหน่วยงานในภาคท้องถิ่นที่ได้แก่องค์กรบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลตำบลได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของวัดที่จะดำเนินการสร้างตามกฎหมาย (ประชาชนหมู่ที่ 12 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด,การสนทนากลุ่ม,2562) ดังนั้นจะเห็นว่าการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการบังคับใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พ.ศ. 2505 ซึ่งประชาชนยังไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างเพียงพอต่อการ
การสร้างและจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 สอดคล้องกับงานวิจัย
ของถวิลวดี บุรีกุล (2552) กล่าวถึง เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่
สำคัญประการหนึ่งได้แก่การเสริมสร้างความสามารถของประชาชนให้มีความสามารถ
เข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอย่างเสมอภาคเท่าเทียมและการรับรู้ข้อมูล
ข่าวสารในด้านต่างๆ ที่สำคัญเพื่อให้เกิดเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย
อีกทั้งไม่ได้กำหนดให้มีการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มี
ส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อ
ประกอบการตัดสินใจของผู้นำชุมชนหรือผู้ที่ยื่นคำขอสร้างวัดตามกฎหมายด้วยวิธีต่าง
เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การทำ
ประชาคมหมู่บ้าน เป็นต้น (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลหมู่มั่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัด
ร้อยเอ็ด,การสนทนากลุ่ม,2562)

2. ปัญหาอำนาจหน้าที่รวมทั้งการทำงานเชิงบูรณาการขององค์กรภาครัฐและ
ประชาชนที่มีต่อการการสร้างและการจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505
พบว่ายุทธศาสตร์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในประเด็นการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนต่อการสร้างและการตั้งวัดตามกฎหมายยังคงไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้า
มามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงาน
พระพุทธศาสนาจังหวัด และสำนักงานจังหวัด โดยผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก
พบว่า “เพราะเหตุว่าการสร้างวัดและการจัดตั้งวัดต้องกระทำตามขั้นตอน วิธีการและ
หลักเกณฑ์ตามกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติและกฎกระทรวงที่ออกตามความ
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งจากยุทธศาสตร์ดังกล่าวไม่มีแผนงานที่
สนับสนุนให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ผู้เกี่ยวข้องที่จะดำเนินการสร้างวัดและการจัดตั้งวัด
ไม่ว่าจะเป็นเจ้าอาวาสวัด ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านที่จะดำเนินการให้เป็นตาม
ขั้นตอน วิธีการและหลักเกณฑ์ตามกฎหมายเพื่อรองรับและเป็นการเปิดโอกาสให้เข้ามา
มีส่วนร่วมและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นแก่การยื่นคำขอสร้างวัดและการจัดตั้งวัด
โดยใช้หลักการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมระหว่างคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ หน่วยงาน
เอกชน และภาคประชาชนในการร่วมมือกันสร้างและจัดตั้งวัดตามกฎหมายให้ถูกต้อง

ตามขั้นตอนต่างๆ และมีความเข้าใจสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง” (นักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด,สัมภาษณ์,2562)

3. ปัญหาทางกฎหมายของการสร้างและจัดตั้งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 บทบัญญัติตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ก่อให้เกิดปัญหาในการตีความกฎหมายเกี่ยวกับสถานภาพของวัดที่ไม่ได้ใช้สิทธิของรับพระราชทานวิสุงคามสีมาแต่ได้ยื่นได้รับหนังสือให้จัดตั้งวัดได้ตามกฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559 และถือได้ว่าเมื่อได้รับอนุญาตให้จัดตั้งโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วย่อมมีสถานะเป็นนิติบุคคล แต่ขณะเดียวกัน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6065/2554 โดยศาลฎีกาได้วินิจฉัยในประเด็นความเป็นนิติบุคคลของวัดว่า เนื่องจากตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 31 บัญญัติว่า วัดมีสองอย่าง (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และ (2) สำนักสงฆ์ โดยให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลซึ่งตามบทบัญญัติดังกล่าวแสดงว่าวัดที่จะมีฐานะเป็นนิติบุคคลได้ต้องได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว เมื่อวัดใดทั้งที่ซึ่งแม้กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งวัดแล้วก็ตาม แต่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา จึงยังไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลที่จะมีอำนาจฟ้องคดีนี้ได้ กล่าวโดยสรุปผลของคำตัดสินศาลฎีกาดังกล่าวมีผลกระทบต่อความเป็นนิติบุคคลของวัดที่ยังมิได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาหรือสำนักสงฆ์ที่มีอยู่ทั่วประเทศ ทำให้เกิดปัญหาความไม่ชัดเจนต่อการตีความบทบัญญัติแห่งกฎหมายและส่งผลต่อการบริหารงานของวัดและการกระทำของเจ้าอาวาสหรือผู้แทนเจ้าอาวาสวัดได้

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย ทำให้มีข้อเสนอแนะการวิจัยดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการสร้างและจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในจังหวัดร้อยเอ็ดจึงควรให้โอกาสแก่ประชาชนทุกคนในพื้นที่ได้มีโอกาสรู้ข้อมูลของวัดที่จะสร้างว่ามีความต้องการให้ดำเนินการสร้างวัดตามกฎหมายและควรให้หน่วยงานในภาคท้องถิ่นที่ได้แก่องค์กรบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล

ตำบลได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของวัดที่จะดำเนินการสร้างตามกฎหมาย อีกทั้งควรกำหนดให้มีการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้นำชุมชนหรือผู้ที่ยื่นคำขอสร้างและจัดตั้งวัดตามกฎหมายด้วยวิธีต่างๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ เป็นต้น

2. หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องต่อการสร้างและจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ควรจะมีแผนงานระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่บูรณาการการทำงานร่วมกันและให้เกิดความชัดเจนทั้งในระดับนโยบายและภาคปฏิบัติ โดยให้อำนาจหน้าที่แก่เจ้าหน้าที่ผู้รับคำขอสร้างและจัดตั้งวัดตามกฎหมายได้ติดตามผลการดำเนินงานของผู้ยื่นคำขออย่างต่อเนื่องโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดควรกระจายอำนาจหน้าที่แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามีส่วนร่วมต่อการพิจารณาคำขอสร้างและจัดตั้งวัดตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดตามกฎหมายกระทรวงโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างวัด และแผนผังบริเวณที่ตั้งสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในวัดเพื่อลดผลกระทบ ในเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และปัญหาเรื่องความหนาแน่นของอาคาร อาจจะทำให้สภาพแวดล้อมดีขึ้น หรือไม่เป็นอุปสรรคในการช่วยเหลือหากมีความเสียหายต่อชีวิตและปรับทัศนียภาพของวัดเป็นไปด้วยความเหมาะสมต่อการใช้งานและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย และควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้กำกับติดตามการดำเนินการสร้างและจัดตั้งวัดให้เป็นไปตามแผนผังที่กำหนดในท้ายกฎกระทรวง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาทางด้านมาตรฐานความปลอดภัย การก่อสร้างที่ไม่ได้มาตรฐาน ลดความเสี่ยงต่อการชำรุดและการพังทลาย ที่จะมีผลต่อชีวิตและทรัพย์สิน จึงควรเสนอให้มีการขออนุญาตก่อนการก่อสร้างวัดตามกฎหมายโดยจะต้องมีวิศวกรรับรองความปลอดภัย และให้อำนาจหน้าที่แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้อนุญาตให้ดำเนินการก่อสร้างวัดก่อนที่จะดำเนินการยื่นคำขอสร้างและจัดตั้งวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559

3.เพื่อลดปัญหาในการตีความกฎหมายเกี่ยวกับสถานภาพของวัดที่ไม่ได้ใช้สิทธิของรับพระราชทานวิสุงคามสีมาแต่ได้ยื่นได้รับหนังสือให้จัดตั้งวัดได้ตามกฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดสร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา พ.ศ. 2559 ควรตัดแก้ไขเพิ่มเติมข้อความในบทบัญญัติมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จากเดิม “วัดมีสองอย่าง

(1) วัดที่รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

(2) สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป”

แก้ไขเป็น

“วัดมีสองอย่าง

(1) วัดที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดโดยมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(2) สำนักสงฆ์ ”

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป”

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการย้ายวัดสร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา (พ.ศ.2559). **ราชกิจจานุเบกษา**,134.12ก (27 มกราคม 2560

ถวิลวดี บุรีกุล (2552).**พลวัตรการมีส่วนร่วมของประชาชน : จากอดีตจนถึง**

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ : บริษัท

เอ.พี.กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535. **ราชกิจจานุเบกษา**. 109, 16 ก.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505. **ราชกิจจานุเบกษา**. 79,115 ก ฉบับพิเศษ (31 ธันวาคม 2505).

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. **ราชกิจจานุเบกษา**. 134,40 ก. (6 เมษายน 2560).
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2559). **แผนการอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนาต่างๆ
ภายใต้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 49/2559
ปีงบประมาณ 2560 – 2564**. (ออนไลน์) สืบค้น จาก www.onab.go.th
เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2562

Translated Thai References

- A. Sangha Act B.E. 2505. **Government Gazette**. 79,115 A. Special edition
(31 December 1962).
- Ministerial regulations on construction, establishment, consolidation,
moving, and dissolution of temples, a process of application for
the royal granting to a temple status, relocating an abandoned
temple to a temple with monks (2016).
Government Gazette, 134.12 A (27 January 2017).
- National Office of Buddhism (2016). **Plans for the Protection of Religions
Under the Order 49/2016 of the Head of the National
Council for Peace and, Fiscal Years 2017 - 2021**. (Online)
Retrieved from www.onab.go.th, accessed on 18 October
2019.
- Sangha Act and Amendments (Second Sangha Act) B.E. 2535.
Government Gazette. 109, 16
- Thawinwadi Burikun (2009). ***Dynamics of Public Participation: From the
Past to the Constitution of the Kingdom of Thailand B. E.
2550***. Bangkok: A.P. Graphic Design and Printing Company
Limited.
- The Constitution of the Kingdom of Thailand. **Government Gazette**.
134,40 A. (6 April 2017).